

ОБУЧЕНИЕТО В СПЕЦИАЛНОСТИ НА ЧУЖД ЕЗИК В БЪЛГАРСКИТЕ УНИВЕРСИТЕТИ: СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ

Цвета Зафирова
Икономически университет, Варна

Резюме

Глобализацията и евроинтеграцията доведоха до свободното движение на хора. Много завършващи ученици напускат страната ни, за да продължат обучението си в развитите икономически държави с по-конкурентноспособно образование. Намали се броят на кандидатстващите в университетите в България и изправи някои от ръководствата им пред сериозни проблеми, свързани с оцеляването и бъдещото им развитие. Все повече университети обявяват специалности за обучение на чужд език. В публикацията са обобщени всички предложения на университетите в кандидатстудентския прием за 2012 г. за чуждо езиково обучение в България. Анализирани са съществуващите проблеми на чуждо езиковото обучение въз основа на досегашния опит. Изведени са предимствата и недостатъците както за студентите, така и за преподавателите и за университетите като цяло. Посочени са предложения за решаване на проблемите.

Ключови думи: чуждоезиково обучение, университети, дипломи, конкурентоспособност, международни програми.

Key words: foreign languages learning, universities, diplomas, competitiveness, international programs.

JEL: I21, I25, I28.

Увод

Глобализацията и евроинтеграцията доведоха до свободното движение на хора. Това улесни до голяма степен обучението в чужбина в бакалавърска, магистърска и докторска степени. Много млади хора напускат страната ни, за да продължат обучението си в развитите икономически държави с по-конкурентноспособно образование. Намали се броят на кандидатстващите в университетите в България и изправи някои от ръководствата им пред сериозни проблеми, свързани с оцеляването и бъдещото им развитие. Това ги накара да извършат сериозни промени, които да конкурентно обучението в чужбина с цел за привличане на повече и по-качествени студенти. Все повече университети обявяват специалности за обучение на чужд език – английски, френски или немски в кандидатстудентския прием. Някои го правят самостоятелно, а други – в партньорство с други западни университети. Като всяка новост и това обучение е свързано с различни проблеми, част от които се отразяват на учебния процес и на крайния резултат от него. В някои случаи качеството му се понижава така, че става по-лошо от обучението на български език и предизвиква недоволството на обучаващите се студенти.

Целта на настоящата публикация е да направи анализ и оценка на обучението в специалностите на чужд език в България, да изведе проблемите и предложи възможни решения за подобряване на качеството му.

1. Кризата и университетите

Средата, в която функционират и се развиват българските университети, е много динамична в последните години. Рязко се покачи безработицата, много фирми намалиха своята дейност, други я спряха. Сред безработните са и много млади хора, завършващи сега средното си образование. Работните заплати в много сектори бяха намалени, а в други са „замразени“. Поради тази причина започна да намалява платежоспособността на населението и неговите спестявания, вкл. и на родителите на кандидат-студентите. Голяма част от имигрантите ни се завръщат и увеличават безработицата. С това намаляват и възможностите за работа на студентите.

Повишиха се таксите за обучение в западните университети. В някои държави като Обединеното кралство те са до 3 пъти по-големи от преди 5 години. Една от основните причини да нарастват таксите за висше образование в чужбина е финансовата криза. Фондациите на някои от най-престижните световни университети в развитите икономически държави загубиха голяма част от парите си на борсата, като за някои от тях това са между 80-100% (Харвардския университет, Йелския университет, Кеймбридж, Оксфорд, Университетите в Глазгоу, Лийдс и Шефилд, Юнивърсити колидж в Лондон и др.) [1]. Други усетиха икономическата криза с намаляване броя на студентите заради високите такси и повишаване на издръжката за живот на 1 студент.

В някои държави от ЕС се взеха сериозни мерки към намаляване на държавните разходи

за висше образование и оттам – сливане и закриване на специалности, факултети и университети. В Гърция напр. през 2013 г. ще се изпълнява планът на правителството с кодовото название „Атина“. Той предвижда да бъдат закрити 4 регионални университета и над 150 факултета. Това ще са университетите за континентална Гърция, за (гръцка) Македония, като в същото време ще бъдат слети и факултети към университетите, които се намират в Пелопонес, Егейско море, (гръцка) Тракия и Тесалия.

Финансовата криза, която се наблюдава и в икономиката на страната ни, ще се усеща все по-осезателно и в университетите. Значителното намаляване на субсидиите води до снижаване на всички разходи и търсене на нови, допълнителни източници на финансиране. В противен случай, висшите училища са обречени на финансов колапс.

Неблагоприятното демографско развитие също се отразява негативно на българското висше образование. Възрастовата структура на населението показва, че голяма част от него към 31.12.1.2011 г. е над 50 г. – около 40%, а над 40 г. - 54%. Висока е и възрастта на преподавателите в университетите – средно над 50 г.

До момента голяма част от публичните университети нямат сериозни проблеми с търсенето на предлагания образователен продукт. Но при частните вече се усеща силното намаляване на броя на кандидат-студентите. Но в условията на криза се очакват още промени в различни аспекти в тази област, които ще са не съвсем благоприятни за бъдещето им. Очаква се да се появят и нови възможности, които трябва навреме да се проумеят и използват за развитието на университетите. По време на криза безработицата се увеличава и може да се инвестира в образование – от страна на родителите и от държавата. От това трябва да се възползват ръководствата на университетите.

Според данни на МОМН от броя на легализираните дипломи към 2010 г., в последните години в чужбина са се обучавали около 24 000 български студенти. Но в последните 2 години техният брой намалява.

За 2012 г. над 70% от българските ученици, които завършват езикови, математически и частни гимназии у нас и владеят чужди езици, избират да учат висшето си образование в чужбина. През същата година броят на желаещите да учат в чужбина намалява с около 24% или те са 4 600 от завършилите гимназисти спрямо 2011 г., когато са дадени за легализиране 6 031 дипломи. Основната причина е в

повишаването на таксите в британските университети, които традиционно са предпочитани от обучаващи се българи. За Великобритания – през 2012 г. желаещите българи са 1 578, като през 2011 г. са били 1 729. 96% от тях са получили кредити за образованието си. Общо за САЩ и Канада за 2012 г. са 3 664. За САЩ броят на студентите през 2010 г. е намалял с 22% до 1 957, като в предходната година са били 2 495 души. За Франция са 1 766 души, а за Австрия – 1 829.

Друга причина за постепенното намаляване на заминаващите е повишаването на разходите по издръжката в държави, където обучението е безплатно или с ниски такси. Поради това и заради възможности за работа паралелно с обучението, Германия е на първо място сред предпочитаните от заминаващите да учат в чужбина – около 12 500 души. Важен факт е, че някои от университетите имат и програми на английски език. Липсата на такси увеличава броят на учещите в Холандия и Дания, но не с големи темпове поради високия стандарт на живот и разходи там – за квартира или общезитие, храна, транспорт и др.

Влошаването на езиковата подготовка е една от пречките на доста от желаещите и имащите тази финансова възможност българи да заминат да учат в чужди университети.

Демографският проблем с намаляване на раждаемостта също се отразява върху обучаващите се в университетите в България. Към него трябва да прибавим и отпадащите по различни причини в средното образование. Като цяло броят на завършилите го през 2011 г. е 62 500, а през 2012 г. е намалял с около 5 000.

В последните години ръководствата на българските университети предприеха ново стратегическо поведение в променящата се среда като отговор на тенденциите и гъвкавост в кризата – обучение в специалности на чужд език. Това е част от процесът им на интернационализация. Практическият опит в тази насока е все още малък, но той показва наред с предимствата и някои съществени недостатъци [2].

2. Предимства и недостатъци на провежданото в България обучение на специалности на чужд език

Предимствата на т.нар. международни програми са, че студентите се подготвят за бизнес средата, в която комуникациите ще бъдат на съответния език. Получават се специализирани знания, които им позволяват да бъдат приети и да работят в други държави, тоест да бъдат конкурентоспособни не само на българс-

кия, но и на чуждия пазар на труда. Много често в тези специалности, водени на чужд език, има лектори-чужденци. Чрез тях студентите усъвършенстват езика и придобиват нови межкултурни познания и ценности. Някои програми в българските университети дават възможност за частично обучение и/или практика в други държави (напр. магистърската програма „Европейски бизнес и финанси“ на УНСС и Nottingham Trent University – UK и др.). Това увеличава възможностите им за реализация.

Предимствата са свързани и с мобилността на студентите, разширяване обхвата на обучението и научните изследвания. Увеличава се участието им в международни програми и проекти за повишаване на знанията и уменията им в определена професионална област. Създава се и т.нар. висок академичен стандарт за качествено обучение.

Особена ценност представлява обучението в специалност на чужд език, при която се получават две дипломи – от българския и от чуждия университет. Ако българи имат само чужда диплома, трябва да преминат през валидация и приравняване в МОМН, което продължава доста дълъг период от време и е не винаги с желания успех, тъй като понякога няма сравнимост с конкретния университет, колеж, специалност, програми и дисциплини.

Тези международни програми са значително по-добри за чуждите студенти, тъй като са много по-изгодни финансово. Освен това, у нас има по-облекчени условия за обучение на чуждите студенти, което не се наблюдава в западните университети.

И не на последно място – глобализацията се свят и особено евроинтеграцията правят младите хора граждани на света. Това означава да бъдат мобилни в своето развитие, което е основание за обучение на чужд език. Това им гарантира реализация в съвременния свят.

В България 23 университета от общо 53 предлагат специалности на чужд език. Само 7 от тях имат съвместни програми с чужди университети, които гарантират издаване на две дипломи – българска и чужда (напр. УНСС и Nottingham Trent University – UK, ВУЗФ и University of Sheffield – UK, Софийският университет със City University of Seattle – USA и Paris Sorbonne and Bordeaux - France, ВУМК със Cardiff Metropolitan University UK и University of Portsmouth – UK и др.).

3. Проблеми в обучението в международните програми

Прожеждането на обучението на чужд език в международни програми в българските уни-

верситети има малък опит. За периода от началото на демокрацията до 2012 г. преподаваните специалности са се увеличили многократно. Тази тенденция е особено изразена в последните 5 години, като увеличението е с около 60%.

Реализацията на това ново обучение за България е съпътствано с появата на някои проблеми. Те не омаловажават ролята и мястото му в нашата образователна система и постепенната ѝ интернационализация, но създават негативни явления, които биха могли да опорочат доброто начинание.

От натрупания опит и от проведено съвместно със студенти от ИУ-Варна анкетно проучване сред част от обучаващите се по международни програми във Варненските университети, можем да изведем следните **проблеми** на обучението в специалности на чужд език:

- различно ниво на владеење на езика, което води до снижение на общото ниво;
- липсата на познания (речников запас) от специализирани термини по съответните дисциплини;
- недоброто владеење на чуждия език от всички преподаватели;
- ниска квалификация на някои от преподавателите, предпочетени заради отличното владеење на чуждия език;
- очакванията на студентите към качеството на обучение са прекалено големи;
- ниско заплащане на преподавателите, поради което губят мотивация за преподаване на чужд език;
- учебните планове на специалностите с преподаване на чужд език са съобразени с наличните преподаватели, които го владеят;
- малък е процентът на чуждите студенти, обучаващи се в български университети по международни програми на чужд език.

Изводи и препоръки

Анализът на съществуващото обучение в бакалавърска и магистърска степени на чужд език у нас, както и проучванията на добрите практики в някои развити държави, ни водят към следните **препоръки** за усъвършенстване на тази дейност:

- Необходимо е да се формират малки учебни групи според нивото на владеење на езика, което ще се установи преди започването на обучението.
- При необходимост, да се организират курсове за повишаване нивото на владеење на езика и/или курсове за специ-

ализирана терминология по специалността.

- Повишаване мотивацията на преподавателите, преподаващи на чужд език.
- Задължително провеждане на входящ тест както за студентите, така и за преподавателите.
- Откриване на специалности на чужд език както за бакалавърска, така и в магистърска степени.
- Осъществяване на франчайз на чужди престижни университети, които да издават паралелно и техни дипломи на нашите студенти.
- Осигуряване на практически стаж в задгранични филиали на чужди фирми.
- Включване в международни програми и изграждане на образователни мрежи за

провеждане на обучение в няколко университета.

Реализацията на тези възможности ще доведе до повишаване качеството на предлаганото обучение в бакалавърска и магистърска степен на чужд език, ще повиши конкурентоспособността на българските университети и ще ги направи притегателен център за повече чуждестранни студенти.

Литература

1. Зафирова, Цв. *Необходимост от промяна в стратегическото поведение на университетите в периода на криза*. Управленски аспекти на кризата и тяхното отражение в процеса на преподаване. ИУ. Варна. 2009. с. 27-34.
2. Китанов, Я. *Интернационализация на висшето образование*. Преподаване, учене и качество във висшето образование – 2011. МВУБ. 2011. с. 132-144.

THE FOREIGN LANGUAGES LEARNING PROCESS IN THE BULGARIAN UNIVERSITIES: A STATE AND PROBLEMS

Tzveta Zafirova
University of Economics, Varna, Bulgaria

Abstract

Globalization and European integration led to free movement of people. It greatly facilitates the study in the bachelor, master and doctoral degrees abroad. Many young people leave Bulgaria to continue their training in economically developed countries with more competitive education. It resulted in reduction of the number of candidates in our universities and their managers faced serious problems related to survival and future development. This fact stimulates the universities to make major changes in the educational process in order to compete successful with foreign ones in attracting more and better students. The paper summarizes all proposals of the universities in 2012 prospective student intake in foreign languages learning in Bulgaria. It includes the universities that offer joint training programs with foreign ones. The existing problems of foreign language learning based on experience are analyzed. We also derive its advantages and disadvantages for both sides - students and lecturers, and for the university as a whole. Suggestions for solving problems are made.